

ראש חודש ניסן

מבוא:

“חודש ניסן ראש הראשים / ומלך על החודשים כי בו הזמן מקודש / והעולם מחודש” (יהודה אלחריזי) בקטע זה המשורר מתייחס לניסן כאל החודש הראשון בשנה ומדבר על התחדשות של העולם. לפי התורה, חודש ניסן הוא החודש הראשון בשנה העברית: “החודש הזה לכם ראש חודשים ראשון הוא לכם לחודשי השנה” (שמות י”ב ב’). מכיוון שבחודש ניסן יצאו העברים מעבדות לחירות, הרעיון להתחיל למנות את חודשי השנה מתקופה זו נראה הגיוני, כיוון שפסח מציין את לידתו של עם ישראל כעם חופשי. רעיון זה בא לידי ביטוי באחד משמותיו של פסח: “חג החירות”. חג הפסח נחוג בתקופה של התחדשות בטבע, המתבטאת בהבשלת התבואה החדשה, כמו גם התחדשות בבתינו, המתבטאת בניקיון הפסח הידוע. ניסן אם כן מאפשר הזדמנות לעצור את הזמן להתבונן סביב ולבדוק: מה התחדש בחיי ובסביבתי? מה התחדש בעולם? ומה הייתי רוצה שיתחדש עד תשרי?

מטרות:

1. התלמיד והתלמידה יזהו את מרכיבי החודש.
2. התלמיד והתלמידה יבחינו בין מאפייני החודש שחלף למאפייני החודש שנכנס.
3. התלמיד והתלמידה יסבירו את הקשר בין מראה הירח לקביעת ראש חודש.

ציוד:

נר + כלי זכוכית עם מים + גפרורים	להעשרה: 1 ליטר מים
נייר דבק	2 חב' צמר גפן
שיפורים	צלחות חד פעמיות
	זרעי שעועית/חומוס

מבנה השיעור:

1	5 דקות	פתיחה והיזכרות בחודש שחלף
2	10 דקות	מדרש שם על ניסן ושיח על מאפייני חודש ניסן
3	5 דקות	“ניצנים נראו בארץ”
4	5 דקות	הלבשת דמות ראש חודש
5	15 דקות	יצירה – פרח מנייר
6	5 דקות	ברכת ראש חודש וסיכום

מהלך הפעילות:

1. נבדוק את התאריך העברי והלועזי. נשאל מה מיוחד בתאריך השבוע? נצביע על כך שהחודש העברי התחלף, ונזכיר כי היום השיעור מוקדש לחגיגת ראש חודש.
2. ננסה להיזכר בחודש שחלף, מה היה שמו, מה היו מאפייניו המרכזיים, האם כלל חגים או אירועים מיוחדים, מה אפיין את מזג האוויר?
3. נזכיר כי בעבר לפני שהיו לוחות שנה היו אנשים שתפקידם היה לעמוד על ראשי ההרים ולהכריז על ראש החודש עפ"י מראה מולד הירח. נשאל איך נראה הירח בתחילת החודש, באמצעו ובסופו.
4. שיח על מאפייני החודש הנוכחי: נשאל את התלמידים והתלמידות מה לדעתם מאפיין את החודש שהחל, אילו אירועים חלים בו, מה מזג האוויר. נערוך מדרש שם על המילה ניסן ונבקש מהתלמידים והתלמידות להעלות רעיונות מה מסתתר מאחורי השם ניסן. (למשל – נס ים סוף, ניצן בשל הפריחה החדשה, ניסיון שהעמיד אלוהים את פרעה ואת עם ישראל וכדומה). נרחיב על מאפייני החודש: נזכיר כי חודש ניסן שבו אנו חוגגים את חג הפסח הוא החודש בו יצאו בני-ישראל ממצריים, בו יצאו מעבדות לחירות. בשל אירוע היסטורי חשוב זה, מתייחסים בתורה לניסן כאל החודש הראשון בשנה, כיוון שיציאה מעבדות לחירות הינה כמו לידה מחדש, הכל מתחיל בשביל בני-ישראל שנולדו כעבדים ויצאו לחירות, החיים כאילו התחילו מחדש ועל כן כתוב בתורה: "החודש הזה לכם ראש חודשים ראשון הוא לכם לחודשי השנה" (שמות י"ב ב'). חודש ניסן חל גם בעונת האביב שהיא עונה של התחלה חדשה בטבע, עונה של התחדשות הצמיחה. נשאל: אם היתה לכם ההזדמנות עכשיו להתחיל משהו מהתחלה מה הייתם רוצים להתחיל?
(למשל: להתחיל את שנת הלימודים מהתחלה, להתחיל ללכת לחוג מסוים וכדומה). לבסוף נשאל את התלמידים והתלמידות מה הן ציפיותיהן לחודש הנוכחי (אפשר גם לשאול בהקשר של ניסן כהתחלה חדשה, מה ציפיותיהן להמשך השנה או לחודשים הבאים).
5. נקרא שיר שקשור לחודש שנכנס "ניצנים נראו בארץ" (נספח 1). נשאל כיצד קשור השיר לחודש זה?
6. נבקש מהתלמידים והתלמידות לצייר את ראש חודש ניסן ונשאל אילו בגדים ואילו סמלים מתאימים לדמות של חודש ניסן. אלו סמלי חגים כדאי להוסיף ללבוש הדמות? נזכיר כי בניסן מציינים גם את יום הזכרון לשואה ולגבורה.
8. יצירה: הכנת פרח מנייר שמסמל את התחדשות הטבע באביב אחרי הקיפאון של החורף. כנספח מצורף איור של פרח, נרשום בתוך עלי הכותרת של הפרח במה נרצה להתחדש לקראת

האביב. נצבע את הפרח, נגזור אותו ונחבר לשיפוד בעזרת נייר סלוטייפ. ניתן "לשתול" את הפרח באדנית פרחים קטנה, כך נוכל ליהנות מהפרחים מבלי לפגוע בהם. אפשרות נוספת להעשרה: ננביט נבטים על מצע צמר גפן. נחלק לכל תלמיד ותלמידה צלחת חד פעמית ופיסת צמר גפן. נרטיב את הצמר הגפן, ונניח עליו זרעים להנבטה. הזרעים ינבטו לאחר מספר ימים. בשיעורים הבאים ניתן לעקוב אחר נביטתם.

7. לבסוף נזמין תלמיד או תלמידה להדליק נר הצף בקערית מים שקופה המסמל את הירח "הנולד" בראש חודש ומשייט בשמים. נציע לתלמידים ולתלמידות להצטרף לברכת ראש חודש: **"יהי רצון מלפניך, ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו, שתחדש עלינו את החודש הזה לטובה ולברכה."**

נספח למנחה - חודש ניסן

חודש ניסן נחשב בלוח היהודי כחודש הראשון, בהתאם לדברי אלוהים למשה ולאהרון עוד בהיותם בארץ מצרים "החודש הזה לכם ראש חודשים" (שמות י"ב ב'). גם במגילת אסתר נזכר חודש ניסן כחודש ראשון, "בחדש הראשון הוא חדש ניסן..." (אסתר ג, ז).

חודש ניסן נחשב בעבר כאחד מראשי השנה העבריים – ראש השנה למלכים. משמעות המושג "ראש השנה" פירושה ציון זמן בתוך השנה, שממנו מתחילה מנייה וספירה של דבר מסוים. כאשר מינו מלך, בכל תאריך שהוא, ספרו את שנות מלכותו החל מהאחד בניסן של אותה שנה, ואילו השנה העברית ושנות השמיטה והיובל מתחילות באחד בתשרי.

ארועים רבים מיוחסים לחודש ניסן: הוקם בו המשכן, אהרון הדליק את המנורה, מתו שני בני אהרון נדב ואביהו, הנשיאים חגגו את חנוכת המזבח והקריבו את הקורבנות המיוחדים כפי שמסופר בפרשת נשא, בני ישראל הקיפו את יריחו, מתה מרים ונסתלק הבאר, נפלה מצדה.

לדעת ר' יהושע העולם נברא בניסן, ובניסן נולדו האבות (ר"ה יא).

אולם ערכו של החודש פחודש הראשון אינו באותם אירועים חשובים – אלא בגאולת מצרים וברעיון הגאולה. חודש ניסן כראש חודשים נקבע על ידי אלוהים עוד בהיותם במצרים, וקביעתו ביחד עם שאר ההשלכות הקשורות בעניין מנין החודשים, נחשבת למעשה כמצווה ראשונה שנאמרה לישראל.

חודש ניסן נקרא בתורה בשם חודש האביב. פירושים שונים לשם "אביב". בעיקרו הוא שם טבעי הבא לסמן את העונה שלאחר החורף, כשהתבואה ירוקה בשדה ושיבולי הקמה מבשילים ופורחים, ובהפשטה הוא מסמן את עונת הפריחה והאביב, ובחודש זה היו נוהגים לצאת לכרמים ולשדות ולהביט בלבלוב האילנות, ולברך עליהם.

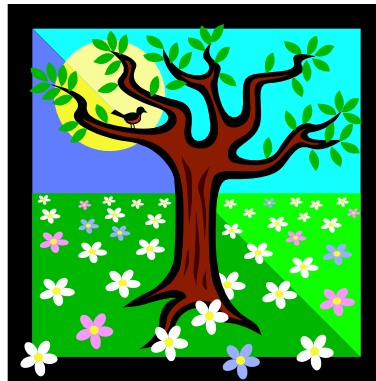
השם ניסן הוא בעיקרו שם אכדי, כמו השמות של כל החודשים שהובאו מגולת בבל, ופירושו "אנשי צבא" או דגלי צבא – מלשון נס-דגל. היות שהוא בחודש הראשון אחרי החורף המתאים להתארגנות צבאית ולעריכת מלחמות. מבחינה זאת הוא גם רומז על יציאת צבאות בני ישראל ממצרים עם דגלי השבטים. אחרים רואים בשם ניסן – ניצן, כאות לניצנים המתגלים בארץ בחודש זה, והנחשבים כסימנים לאביב שבו יוצאת הניצה, היינו הפרח מכפתור הצמח "והוא כפרחת עלתה נצה", וכזכר למה שנאמר בפסוק "הניצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע" (שיר השירים ב, יב) ורבנים ודרשנים רואים בשם ניסן רמז לניסים ולנפלאות שהיו באותו החודש ושעתידים להיות בו.

ניצנים נראו בארץ

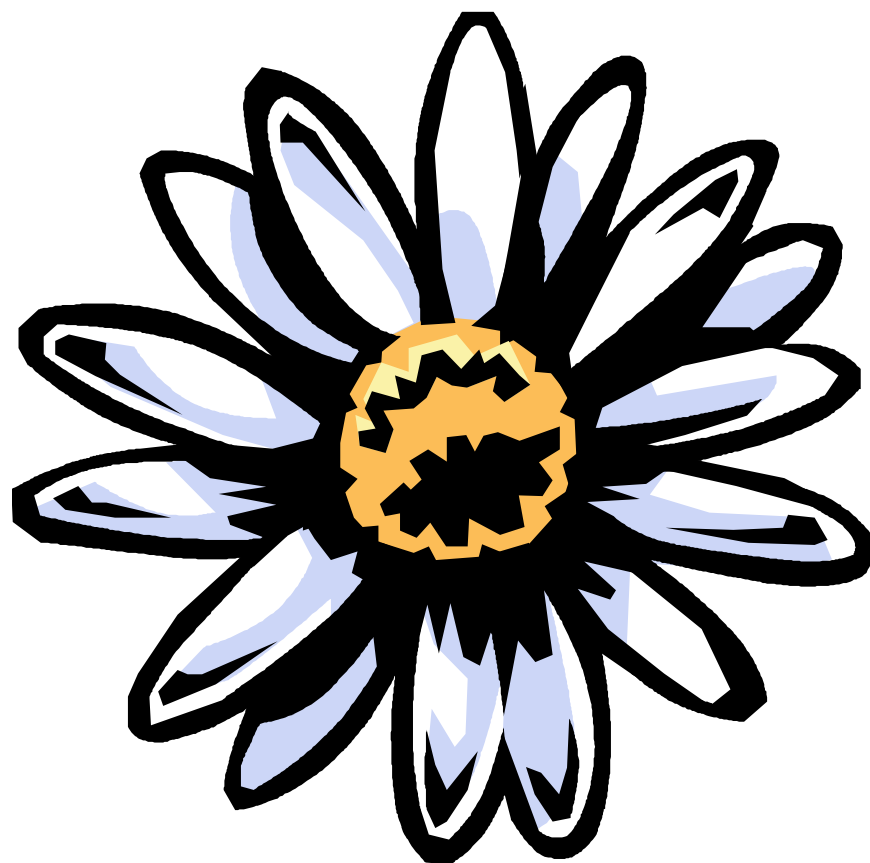
מילים: מתוך שיר השירים
לחן: נחום היימן

ניצנים נראו, נראו בארץ
עת זמיר הגיע, עת זמיר.
ניצנים נראו, נראו בארץ
עת זמיר הגיע, עת זמיר.

כי הנה, סתו עבר, סתו חלף – הלך לו
הגפנים סמדר נתנו, נתנו ריחם.
כי הנה, סתו עבר, סתו חלף – הלך לו
הגפנים סמדר נתנו, נתנו ריחם.

האביב מגיע ועימו התחדשות הטבע: כתוב/י על עלי הכותרת של הפרח
במה תרצו להתחדש, צבעו, גזרו והדביקו על שיפוד.

פסח: "עבד של הזמן" - על עבדות וחירות

מבוא:

בסדר פסח אנו יושבים כל הלילה ומספרים את סיפור יציאת מצרים, בכדי שכולנו נכיר את הסיפור ונרגיש כאילו אנו יצאנו ממצרים בעצמנו. מוטיב היציאה מעבדות לחירות הוא מרכזי בפסח. מוטיב זה מזמן לנו עיסוק בשאלת העבדות והחירות בחיינו אנו: מתי אנו חשים משועבדים לכסף, לעבודה, ללימודים ובאילו זמנים אנו חשים את עצמנו חופשיים. העבדות לא נעלמה מהעולם ובתרבויות רבות אנשים חווים אותה בצורה יום יומית. בהווה הישראלית אנו מתמודדים עם אוכלוסייה של עובדים זרים שלא פעם מנוצלים או עובדים עבור סכום זעום. בפעילות זו נבחן את המושגים עבדות וחירות, נראה כיצד הם באים לידי ביטוי בחיינו, וכיצד הם משפיעים על חווית הזמן.

מטרות:

1. התלמיד והתלמידה יכירו את המושגים עבדות וחירות.
2. התלמיד והתלמידה יבחנו את תחושת הזמן לאור המושגים הללו.
3. התלמיד והתלמידה יבחנו מתי המושגים הללו רלוונטיים לעולמנו.

ציוד:

דיסק +רשמקול	מנקי מקטרות צבעוניים (אחד לכל תלמיד)
שקיות אוכל (אחת לכל תלמיד)	מדבקות צבעוניות
נייר צלופן חתוך בגודל 5X20 ס"מ	מספרים

מבנה השיעור:

1	5 דקות	פתיחה
2	5 דקות	מדרש תמונה
3	15 דקות	דיון: חווית הזמן בין עבדות לחירות
4	5 דקות	השמעת השיר "עבדים היינו"
5	15 דקות	יצירה וסיכום

מהלך הפעילות:

1. מדרש תמונה: נציג תמונה שיכולה להתפרש כילד חופשי (מצורף בערכה), נבקש מהתלמידים והתלמידות לנסות לאפיין את הדמות שבתמונה, איך היא מרגישה לדעתם, האם

יש משהו אחר שהיתה מעדיפה לעשות? איך עובר הזמן שלה? ננסה לבדוק באם תמונה זו מסמלת חירות/ חופש, מהי לדעתם עבודת? במה היא שונה מחירות? כיצד שונה חווית הזמן של עבד לעומת אדם חופשי? (אפשר להסביר שיתכן ועבור העבד הזמן עובר הרבה יותר מהר כי הוא מאוד עסוק ועבור האדם החופשי הזמן עובר לאט כי הוא מאוד פנוי, אך מנגד העבד וודאי סובל הרבה יותר בזמן זה מאשר האדם החופשי ומחכה שהזמן ייגמר או יעבור). ננסה לחשוב מתי חווים שהזמן עובר מהר יותר כשנהנים או כשעסוקים? נזכיר את ההבדל בין עבד לבן-חורין על-פי המצווה הראשונה שניתנה לבני ישראל בצאתם ממצריים "החודש הזה לכם ראש חודשים". בעוד שלעבד אין אחריות על הזמן שלו, בעליו קובעים עבורו מה יעשה בזמנו, בן-חורין מצווה לקחת אחריות על הזמן ולהעניק לו משמעות דרך הספירה.

2. נבדוק עם התלמידים והתלמידות מתי הם מרגישים שהם בני-חורין והאם יש מצבים שהם מרגישים שהם עבדים (חשוב להבדיל בין החובה לעשות דברים שאני לא רוצה, לבין עבד שהוא משולל זכויות).

3. ננסה לברר עם התלמידים והתלמידות מדוע לדעתם דווקא היום אנו מדברים על עבודת וחירות, נזכיר את סיפור חג הפסח ונשמיע את השיר "עבדים היינו".

4. עבודת בימינו: נסביר כי השיר מדבר על זמן עבר "עבדים היינו" ונשאל האם הם חושבים שיש עבדים גם היום? אפשר להסביר בקצרה כי גם היום יש מדינות בהם יש ילדים שלא הולכים לבית-הספר אלא עובדים מגיל מאוד צעיר כתנאים מאוד קשים ועבור שכר זעום, הרבה פעמים רחוק ממשפחותיהם והם בעצם סוג של עבדים.

5. יצירה - הכנת פרפרים: נשאל איזה בעל חיים מסמל חירות/חופש ומדוע? מה מאפיין את הפרפר? נקנה את הביטוי "חופשי כפרפר". נכין פרפרים על מנת להזכיר לעצמנו לא לקבל כמובן מאליו את עובדת היותנו חופשיים. להכנת הפרפרים ניקח שקית ניילון קטנה (שקית אוכל), ונכניס לתוכה רצועת צלופן צבעונית. נחזיק את השקית לרוחב ונכווץ אותה במרכזה: אלה כנפי הפרפר. ניקח מנקה מקטרות צבעוני, נקפל אותו לשניים ונלפף סביב החלק המכווץ של השקית. נלפף את שני קצותיו של מנקה המקטרות סביב עפרון: אלה הם המחושים של הפרפר. נקשט את ה"כנפיים" במדבקות צבעוניות.

6. לסיכום נערוך תערוכת פרפרים קצרה, ונציע שבכל פעם שאנו רואים פרפר נזכר בכך שהוא חופשי (כל עוד לא תופסים אותו), נזכר בעמנו שהיה עם של עבדים, נחשוב על עצמנו שאנו בני חורין ולא נשכח את אלו שעדיין חיים חיי עבודת וחשוב להיאבק למען חירותם. לבסוף נציין כי בערב פסח הירח מלא ולשם, וכך גם אנחנו: מלאים באוכל ובהודיה כאשר אנו נזכרים שאיננו עבדים עוד אלא בני-חורין.